

Časopis DAV očami Štefana Druga (nad knihou DAV a davisti)

Karol Csiba

CSIBA, K.: Magazine DAV in Štefan Drug's Eyes (on the Book DAV and Davists)

SLOVENSKÁ LITERATÚRA 64, No. 5, p. 368 – 376

Key words: magazine DAV, Davists, reconstruction, proletarian literature

The paper is written in the form of comments on the book *DAV a davisti/DAV and Davists* by Štefan Drug. Within the purview of the author's chronological reconstruction of how the magazine DAV was published, I make an attempt to follow the linear time axis, from which I choose several key moments. These are marginally confronted with the contemporary reader's perspective. It shows that the character of the historical overview of the individual volumes enters into the relationship with the up-to-date literary and historical premises. Despite the historical determinations the key point in the present paper lies in reading Štefan Drug. It is dominated by the view of revealing the author's open as well as concealed assessments of the contributions to this interwar social and cultural periodical. What is even more significant in my paper is his stated effort to adopt the documentary approach to the individual volumes and editions of the magazine. Štefan Drug uses them to summarize a number of the topics and goals of the whole DAV group, which can be seen from the contemporary viewpoint as one of the ways how to at least partly ensure them a more adequate place in the interwar Slovak cultural and social life.

Kľúčové slová: časopis DAV, davisti, rekonštrukcia, proletárska literatúra

„Dejiny DAV-u sa nezačínajú vydaním prvého čísla časopisu DAV. Treba ich hľadať už v začiatkoch robotníckeho hnutia, v rúcaní hodnôt počas prvej svetovej vojny a predovšetkým v nástojčivom pôsobení myšlienok VOSR, ako aj v revolučnej praxi, ktorú získavali stovky slovenských vojakov v Rusku. Ich ďalšími významnými predpokladmi a medzníkmi sú: vznik Československej republiky, Maďarská a Slovenská republika rád, založenie komunistickej strany a s tým všetkým

súvisiaca revolucionizácia má na Slovensku.¹ Takéto vyjadrenie nájdeme na začiatku knihy Štefana Druga *DAV a davisti*. Autor takto v skratke predznamenáva spôsob jeho prístupu k obsahu publikovaných čísiel jednotlivých ročníkov tohto medzivojnového periodika. Koncept jeho práce charakterizuje úsilie o chronológiu a komplexnosť. Predložená materiálová štúdia má však charakter subjektívnejších poznámok a zameriava sa skôr na autorovu rekonštrukciu histórie vydávania časopisu *DAV*, ktorú dopĺňa moje individuálne čítanie vybraných článkov.

Drugov čitateľský prierez naprieč ročníkmi časopisu je od začiatku podriadený princípu chronológie. Autor sa nevyhýba ani vlastným komentárom a hodnoteniam, primárny dôraz však kladie na dokumentárny rozmer svojej knihy. Týmto spôsobom sa v úvode dotýka aj základnej definície cieľov davistov. Za ich vystúpením vidí snahu provokovať svojou tvorbou „meštiakov, odhaľovať praktiky buržoáznej politiky pred proletariátom, napomáhať a urýchľovať príchod proletárskej revolúcie“ (s. 21). Ako dôkaz uvádza viaceré články.² Prvé číslo *DAV*-u vníma ako určitý „výbuch citového vzplanutia“ (s. 21). Chýba mu v ňom prepracovanejšia programová štruktúra, čo je podľa neho viditeľné najmä v oblasti umenia a literatúry. Na druhej strane oceňuje následný posun od spontánnejšej práce redakcie smerom k systematickejšiemu a vyhranenejšiemu umeleckému a literárnemu príspevkom. Ucelenejšiu programovosť nachádza už v druhom čísle v štúdiu Daniela Okáliho *Umenie*.³ Drug reflektuje žiadosť autora, aby umenie „vyvieralo z triedneho zápasu, aby s ním zrastalo, stávalo sa jednou z jeho hybných síl, aby bolo triedne a sociálne účelné, aby zvýšilo revolučnú aktivitu dneška“ (s. 22). Podobné východiská sú prítomné aj v ďalších štúdiách, ktoré v tejto súvislosti zvyrazňujú vplyvy sovietskej kultúry a jej revolučnosti.⁴ V ďalších príspevkoch sa už k týmto témam pripájajú ešte výraznejšie otázky spoločensko-politické a hospodárske. Môžeme to vnímať ako snahu redakcie prekračovať rámec literatúry a týmto spôsobom rozširovať svoj vlastný program o ďalšie oblasti.⁵ Pôvodne literárno-umelecká revue sa podľa Druga mení na kultúrno-politický, resp. vyslovene politický časopis, ktorý charakterizuje jednoznačne vyhranená politická orientácia. Jeho dočasný zánik v roku 1926 vníma preto ako výsledok tejto premeny.⁶ Postupné dovŕšenie týchto tendencií identifikuje autor od úvodu obnoveného vydávania v januári 1929. Napriek avizovanej zmene v ňom zdôrazňuje hodnotu viacerých príspevkov, ktoré

1 DRUG, Štefan: *DAV a davisti*. Bratislava : Obzor, 1965, s. 9. Ďalej v texte uvádzam len číslo strany z tohto vydania.

2 Pozri bližšie CLEMENTIS, Vladimír: K národnostnej otázke. In: *DAV*, roč. 1, 1924, č. 1, s. 2 - 4; CLEMENTIS, Vladimír: Agrarizmus ako nová „ideológia“. In: *DAV*, roč. 1, 1924, č. 1, s. 34 - 40.

3 OKÁLI, Daniel: *Umenie*. In: *DAV*, roč. 1, 1925, č. 2, s. 1 - 7.

4 Pozri napríklad CLEMENTIS, Vladimír: Akultúrny boľševizmus. In: *DAV*, roč. 1, 1925, č. 2, s. 48 - 51.

5 Pozri napríklad OKÁLI, Daniel: Výtvarný dnešok vo svete a u nás. In: *DAV*, roč. 2, 1926, č. 1, s. 7 - 11; PONIČAN, Ján: *Národ a kultúra*. In: *DAV*, roč. 1, 1925, č. 2, s. 20 - 21.

6 V knihe o tom píše: „Zánik *DAV*-u bol úderom a stratou prinajmenšom dvojnásobnou. Nielenže ambiciózná a schopná skupina stratila nadhlo tribúnu a narušený bol tak mimoriadne sľubný a plodný rozbeh rodiacej sa slovenskej proletárskej literatúry. Aj robotnícka trieda a komunistická strana stratili oddaného a dôležitého spolubojovníka a pomocníka, ktorý mohol najmä medzi slovenskou inteligenciou a študentstvom vykonať veľa cennej roboty. Strata časopisu narušila mnoho vecí, ale nedokázala prerušiť zásluhnú činnosť davistov, ktorí sa síce akoby vytratili z literatúry, zato však nadobúdajú stále väčšiu váhu v spoločensko-politickom živote“ (DRUG, Štefan: *DAV a davisti*. Bratislava : Obzor, 1965, s. 27).

370 nerezignovali na reflexiu dobovej literatúry a kritiku nedostatočnej spoločenskej angažovanosti, konzervativizmu a neaktuálnosti tvorby meštiackych spisovateľov.⁷

Oveľa výraznejšie však v treťom ročníku rezonujú otázky dotýkajúce sa vzťahu k Sovietskemu zväzu. Autor v tejto súvislosti upozorňuje na Anketu o kultúrnej orientácii Slovenska vypísanú na začiatku januára 1929 v prvom čísle obnoveného DAV-u.⁸ Začína sa úvahou Ilju Erenburga o podobe slovenského rusofilstva.⁹ Úvod do ankety však nie je jediným jeho príspevkom do časopisu. V priebehu tretieho ročníka totiž publikuje sériu reportáží z ciest po Slovensku, ktoré nazval súhrnne Slovensko. História leta 1928. Druh sa im v knihe podrobnejšie nevenuje. Iba prostredníctvom poznámky informuje o ich podtituloch: Lekcia hlineného hrnka, Krajina, ktorá nemá miest, Parádna bieda, Farári na Slovensku, Manželstvo z rozumu a Jánošíkovi vnukovia. Napriek tomu sa pre názornosť pri niektorých z nich pristavím trochu podrobnejšie.

Prvý zo série Erenburgových vlastivedných článkov má názov Lekcia hlineného hrnka.¹⁰ Rekapituluje v ňom svoju zahraničnú skúsenosť s prekvapivými reakciami cudzincov, ktorí nemajú žiadne informácie o existencii územia Slovenska. Nevidia ho ako „typický štát“, ale iba ako akýsi nepatrný detail školského atlasu. V tejto súvislosti uvažuje o tradičnom nedostatku zmyslu pre štát a o skúposti kamenitej pôdy na severe Slovenska. Ako príklad ukážkovej chudoby uvádza zapadnutú oravskú dedinu. Definuje ju nasledovne: „*Blahobyť slovenských sedliakov obyčajne poznáš po množstve tanierov na stene a hromady perín. Tu nebolo ani tanierov, ani perín, len dym, dotieravé muchy, úmor letného dopoludnia a smutný hrudný hlas gazdinej, ktorá nás srdečne uhostila kyslým mliekom.*“¹¹ Túto skúsenosť chápe ako potvrdenie „*mimoeurópskeho slovenského života*“. Jeho mestskej podobe, resp. jej slabej rozvinutosti sa venuje v článku Zem, ktorá nemá miest.¹² Erenburg v ňom nespochybňuje ich existenciu. Konštatuje, že počas cestovania po Slovensku nájdete zopár miest a ako príklad uvádza Kremnicu a Levoču. Na druhej strane však zvýrazňuje ich neslovenský charakter, keďže sú podľa jeho slov väčšinou obývané nemeckou menšinou. Ironicky konštatuje, že domáci nacionalisti sa z tohto dôvodu nevedia rozhodnúť, ktorú dedinu by mohli zmeniť na budúce hlavné mesto, resp. pri ktorom plote by mal zastaviť rýchlik prichádzajúci z Prahy. Ani hlavné mesto Slovenska Bratislavu nevníma ako slovenské mesto, skôr ako bývalé predmestie Viedne obľúbené medzi rakúskymi zalúbenými pármami. Ešte kritickejšie sa stavia k veľkosti Turčianskeho Svätého Martina. Ten má podľa neho síce zložitejší názov, ale obyvateľov nemá viac ako päťtisíc.

7 Pozri bližšie OKÁLI, Daniel: Desať rokov, ktoré neotriasli slovenskou literatúrou. In: DAV, roč. 3, 1929, č. 2 – 3, s. 9 – 10; OKÁLI, Daniel: Naivná a buričská poézia poprevratová. In: DAV, roč. 3, 1929, č. 2 – 3, s. 29 – 30.

8 Redakcia položila tieto štyri otázky a rozposlala ich viacerým predstaviteľom vtedajšieho kultúrneho a spoločenského života: „1. Je Slovensko podľa vášho názoru schopné samostatného kultúrneho vývoja bez orientácie k silnejšiemu celku? 2. Ako nazeráte na rusofilstvo starých Slovákov a aký je váš pomer k dnešnému Rusku? 3. Sledujete kultúrne pomery SSSR (školsťvo, literatúra, divadlo, film, veda atď.) a aký je váš pomer k nim? 4. Nemyslíte, že sovietska kultúra mohla by obrodíť kultúrne pomery Slovenska?“ ([red]: Anketa o kultúrnej orientácii Slovenska. In: DAV, roč. 3, 1929, č. 1, s. 4).

9 ERENBURG, Ilja: Anketa o kultúrnej orientácii Slovenska. In: DAV, roč. 3, 1929, č. 1, s. 4.

10 ERENBURG, Ilja: Lekcia hlineného hrnka. In: DAV, roč. 3, 1929, č. 1, s. 31 – 32.

11 Tamže, s. 32.

12 ERENBURG, Ilja: Zem, ktorá nemá miest. In: DAV, roč. 3, 1929, č. 3, s. 47.

Vníma ho predovšetkým ako sídlo Matice slovenskej a *Národných novín*, ktoré podľa jeho slov číta iba niekoľko evanjelických farárov. Tí sa snažia „*ešte dosiaľ ohradiť slovenské hlavy od českých myšlienok, reč od českých slov a bruchá od českého piva*“.¹³ Okrem toho spomína aj Košice. Na prvý pohľad mu pripomínajú obyčajné gubernské mesto v strednom Rusku. Do tohto obrazu mu nezapadá dóm, keďže má namiesto cibúl gotické veže. V závere reportáže konštatuje, že najvhodnejším hlavným mestom Slovenska by bol možno nejaký salaš.

Dojmy z konfesiónálnych špecifik zachytáva Erenburg v reportáži *Farári na Slovensku*.¹⁴ Tých považuje Erenburg za kľúčové postavy určujúce dedinčanom, koho treba voliť. V tejto súvislosti vníma Slovensko ako miesto permanentnej konfrontácie medzi rímskokatolíckou a luteránskou cirkvou. Preto sa podľa jeho slov toto územie podobá dvojdomnej farnosti: „*6. júla je národný sviatok: ‚Husov deň‘. Jednako pre katolíka je Hus dodnes hnusným kacírom, a preto, aby katolíci ne boli urazení, deň 5. júla je druhým národným sviatkom sv. Cyrila a Metoda, kanonizovaných Rímom. Celé Slovensko delí sa na tých, ktorí sa napijú v deň Husov, a tých, ktorí sa opili už v predvečer na pamiatku Cyrila a Metoda.*“¹⁵ Nábožnosť Slovákov tak nevníma ako znak čistej „bohobojnosti“, ale ako pestrú hromadu stúh a ešte pestrejšej hromady povier. Za vierou nachádza v duši slovenských sedliakov veľa pohanského. Pre úplnosť uvádzam v poznámke aj zvyšné autorove reportáže.¹⁶

Aj ďalšie ročníky DAV-u vníma Drug ako otvorenú tribúnu sympatií k socializmu a predovšetkým k Sovietskemu zväzu, čo dokazujú viaceré články, ku ktorým patria aj publikované „dojmy“ z ciest po tejto krajine.¹⁷ Podobné vyjadrenia nachádzame aj v publikovaných príspevkoch členov študentských delegácií. Charakterizuje ich tematická rôznorodosť. Ako príklad uvádzam text medika Gejzu Bárdoša publikovaný v roku 1931 pod názvom *Odstránili kapitalizmus – odstraňujú prostitúciu*.¹⁸ Je súhrnom jeho pocitov z návštevy tzv. profilaktória: ústavu pre likvidovanie prostitúcie. Autor na začiatku upresňuje, že sa likvidovanie prostitúcie dotýka tých žien, ktoré s ňou začali ešte pred rokom 1925. Podrobnejšie o tom píše: „*Percentuálna masa prostituovaných ukazuje nasledovnú štruktúru: 60 – 70% má sedliacky pôvod a sú obeťami momentálnej núdze, 20 – 30% sú inteligentky, u nich sú motívy rôznorodejšie: túžba po lepšom, bezstarostnom živote, resp. ‚pomsta človečenstva‘ za utrpené krivdy, alebo pomsta osobnosti proti platným poriadkom a pod., 10% je bývalých robotníčok. Tie prepadli prostitúcii v dôsledku nezamestnanosti, ktorá bola v roku 1925 ešte veľká.*“¹⁹ Účelom zavedenia týchto ústavov je podľa autora textu

13 Tamže.

14 ERENBURG, Ilja: *Farári na Slovensku*. In: DAV, roč. 3, 1929, č. 6, s. 86.

15 Tamže.

16 ERENBURG, Ilja: *Parádna bieda*. In: DAV, roč. 3, 1929, č. 4 – 5, s. 70 – 71; ERENBURG, Ilja: *Manželstvo z rozumu*. In: DAV, roč. 3, 1929, č. 7, s. 103; ERENBURG, Ilja: *Jánošíkovi vnukovia*. In: DAV, roč. 3, 1929, č. 8, s. 119.

17 Pozri napríklad CLEMENTIS, Vladimír: *Potemkinove dediny zo železobetónu*. In: DAV, roč. 4, 1931, č. 2, s. 10 – 11; CLEMENTIS, Vladimír: *Dva dni na Dneprostroji*. In: DAV, roč. 4, 1931, č. 4, s. 6 – 7; PONIČAN, Ján: *Slovensko – Sibír – Slovensko*. In: DAV, roč. 5, 1932, č. 2 – 3, s. 35 – 36; CLEMENTIS, Vladimír: *Moskva a Slovensko*. In: DAV, roč. 7, 1934, s. 81 – 84; CLEMENTIS, Vladimír: „*Slovák*“ sa díva na SSSR. In: DAV, roč. 8, 1935, č. 1, s. 8 – 11; PONIČAN, Ján: *Charkov – Moskva a slovenská literatúra*. In: DAV, roč. 8, 1935, č. 3, s. 38 – 39.

18 BÁRDOŠ, Gejza: *Odstránili kapitalizmus – odstraňujú prostitúciu*. In: DAV, roč. 4, 1931, č. 11, s. 5.

19 Tamže.

372 poskytnutie možnosti negramotným, nevzdelaným a nekvalifikovaným naučiť sa pracovať. Ich existenciu vníma ako provizórnu, keďže je presvedčený, že v budúcnosti bude v Sovietskom zväze prostitúcia úplne odstránená.

Literárne relevantnejšie potvrdenie kladného vzťahu k Sovietskemu zväzu vidí Drug v ďalšej ankete vypísanej redakciou DAV-u na začiatku roku 1931. Päť oslovených slovenských (nie komunistických) spisovateľov (Tido J. Gašpar, Ivan Horváth, Emil B. Lukáč, Dušan Makovický, Milo Urban) sa v nej vyjadriло k svojmu pomeru k vtedajšiemu režimu v tejto krajine.²⁰ Clementisov doslov k ankete komentuje výber piatich tvorcov, ktorých podľa jeho vyjadrenia charakterizuje explicitný odstup od politického života, resp. opozičný postoj voči politickému a ideologickému zameraniu DAV-u.²¹ Uvedomuje si fakt, že sa v stanoviskách a koncepciách väčšinou rozchádzajú. V jednej veci sa však podľa jeho slov zhodujú: uvedomujú si, že v „ZSSR sa prišlo k budovaniu nového sveta, že spoločnosti stoja na historickom rozhraní a pred zánikom kapitalizmu, ktorý si všetci želajú, hoci z rôznych dôvodov“.²² S radom ich vyjadrení Clementis nepolemizuje, dešifruje ich ako „úprimné“, aj preto sa obmedzuje iba na ich stručné korektúry. Ako príliš mystický pohľad na svet charakterizuje Gašparovu tézu o bolševickom chaose. Argumentuje tým, že práve bolševizmus, ktorý proti „chaotickému a hazardérskeму systému kapitalizmu postavil princíp plánovaného hospodárstva, zaiste ani v básnickej vízii nemôže byť nazvaný chaotickým“.²³ Nesúhlasí ani s formulovaním záverov Dušana Makovického, podľa ktorého sa ZSSR snaží hospodárskymi prostriedkami zrevolucionizovať buržoázny svet, pretože toto revolucionizovanie vyviera z vnútorných príčin kapitalizmu samého a existencia ZSSR je len urýchlením tohto procesu. Naopak srdečne víta nekompromisný prejav slovenského prozaika Mila Urbana.²⁴

Z ohlasov na anketu Drug upozorňuje predovšetkým na pre neho prekvapujúco polemický článok *Sympatie k slovanskému Rusku alebo k socialistickému Zväzu?* publikovaný v samotnom DAV-e vo februári 1931.²⁵ Autorom je Evžen Klinger a za najväčšiu slabinu ankety považuje to, že čitateľom neposkytuje jasnú odpoveď. Domnieva sa, že päťica spisovateľov nereaguje na existenciu Sovietskeho zväzu, ale Ruska, ktoré bolo podľa jeho slov po roku 1917 definitívne pochované. Práve vzťah spisovateľov k novému spoločenskému poriadku vníma ako problematický. Aj z tohto dôvodu vníma Clementisov doslov ako málo kritický. Drug tento článok hodnotí nasledovne: „Klinger nesúhlasí s Clementisovým optimistickým doslovom, vyhlásenie považuje za nezáväznú slová z priateľského rozhovoru a ako

20 [red.]: [anketa] Päť spisovateľov o ZSSR. In: DAV, roč. 4, 1931, č. 1, s. 8 – 10.

21 CLEMENTIS, Vladimír: Doslov k ankete o pomere 5 slovenských spisovateľov o SSSR. In: DAV, roč. 4, 1931, č. 1, s. 10.

22 Tamže.

23 Tamže.

24 Z jeho odpovede vyberám: „Predovšetkým usilujem sa hľadiet na ZSSR tak objektívne, ako sa to za daných okolností dá (...) Pomáha mi pri tom hádam to, že Rusko mi bolo od najútlejšieho veku citovo veľmi blízke (...) Cítiať takto a vidieť pri tom okolo seba rozkladnú činnosť kapitalizmu, ktorý zneužíva všetky hodnoty ľudské pre svoje egoistické účely, prirodzene: za dnešného stavu vecí vidím v základných ideách, na ktorých ZSSR stojí, akési východisko z tohto všeobecného zmätku a ďalšie dejinné poslanie ľudstva“ (URBAN, Milo: Päť spisovateľov o ZSSR. In: DAV, roč. 4, 1931, č. 1, s. 8).

25 KLINGER, Evžen: *Sympatie k slovanskému Rusku alebo k socialistickému Zväzu?* In: DAV, roč. 4, 1931, č. 2, s. 15 – 16.

ich protiklad uvádza praktickú činnosť a literárnu tvorbu oných spisovateľov. Klin-gerova polemika vyplynula čiastočne zo sektárskych tendencií, neuznávajúcich taktický prístup a postup v kultúrnej politike, ktoré narobili dosť zla pri získavaní slovenskej inteligencie k spolupráci s komunistami. Oprávnená však bola jeho požiadavka „väčšej kritičnosti DAV-u, s ktorou súhlasil aj Clementis“ (s. 51).

Drug si v tejto súvislosti všima aj ďalšiu z kľúčových konfrontácií, ktorá sa uskutočnila na stránkach časopisu DAV medzi Jánom Poničanom a Eduardom Urxom. Priamym impulzom bol Poničanov článok Zápas slovenskej buržoázie – o slobodu z apríla 1931.²⁶ Autor v nej uvažuje o postavení „utlačenej“ slovenskej buržoázie, ktorá podobne ako slovenskí robotníci musí podľa jeho slov bojovať proti zlu v podobe českého kapitálu. Urx tieto závery radikálne odmieta.²⁷ Vedľa seba kladie problém úsilia samourčovacieho práva Slovákov a úsilia o správny revolučný názor, ktoré ho vedú k odlišnému zhodnoteniu situácie, ako deklaruje vo svojom článku Poničan. Jeho názory považuje za zásadne odlišné. Tvrdí, že „*ak chce slovenský národ žiť, vybrádnúť z hladu a biedy a sám o svojom dejstvení a jestvovaní rozhodovať, musí najostrejšie bojovať predovšetkým proti vlastnej buržoázii a jej sociálnej demokracii. To budú najťažšie rany, ktoré zasadí českému imperializmu, lebo tento nemá väčších opôr pri potláčaní slovenského národa nad samotnú slovenskú buržoáziu a sociálnu demokraciu. V tomto boji za slobodu má slovenský národ najväčšieho spojenca – v českom revolučnom proletariáte*“.²⁸ Drug vidí v Urxových záveroch reziduá starého chápania, ktoré sa zameriava iba na otázku triedneho boja definovaného bez problému slovenskej národnej otázky. Naopak nový prvok nachádza v jeho úvodnej definícii: „*Otázka, o ktorej píše súdr. Poničan, je otázkou národnostnou. A tá v dnešnej dobe je mimoriadne významná. Prečo práve dnes? Lebo kapitalizmus sa zmieta v smrteľných krčoch, je so svojím hospodárskym a politickým systémom doslovne na hunte a vtedy nivočí produktívne sily. Je na dlani, že tento tlak vyvoláva protitlak, že boj o kus chleba sa dnes v zvýšenej miere u potláčaných národov stáva bojom o národnostnú slobodu – revolučným bojom*.“²⁹ V tejto súvislosti je dôležité doplniť, že rok 1931 definuje autor ako začiatok zmeny názoru davistov na národnostnú, resp. československú otázku.³⁰

Ako významný príspevok do diskusie o národnostnej otázke vníma článok J. V. Stalina O nacionálnom hnutí, ktorý je úryvkom z práce *Marxizmus a národnostná otázka* a bol uverejnený v DAV-e v októbri 1931.³¹ Bez širšieho komentára upozorňuje na redakčnú poznámku vyzdvihujúcu tézu tohto spisu, ktorý odporúča, „*aby proletariát reklamoval pre všetky národy bezpodmienečné právo na samourčenie*

26 PONIČAN, Ján R.: Zápas slovenskej buržoázie – o slobodu z apríla 1931. In: DAV, roč. 4, 1931, č. 4, s. 11 – 12.

27 E. U. [URX, Eduard]: Naše stanovisko. In: DAV, roč. 4, 1931, č. 4, s. 11. [Stanovisko redakcie k článku PONIČAN, Ján R.: Zápas slovenskej buržoázie – o slobodu z apríla 1931. In: DAV, roč. 4, 1931, č. 4, s. 11 – 12].

28 Tamže.

29 Tamže.

30 V knihe o tom píše: „Ak v dvadsiatych rokoch tak ako vedenie komunistickej strany ešte hovorili o československom národe, ak v polemike s ľudáckym separatizmom boli prakticky za centralizmus, ak sa vtedy o slovenskú národnú problematiku príliš nezaujímali aj v dôsledku prístupu strany, ktorá dosť mechanicky zužovala celý svoj program len na triedny boj – poučení vývojom, prenikajúc stále hlbšie do konkrétnej situácie menia svoj názor“ (DRUG, Štefan: *DAV a davisti*. Bratislava : Obzor, 1965, s. 58).

31 STALIN: O nacionálnom hnutí. In: DAV, roč. 4, 1931, č. 8, s. 6 – 7.

374 až do úplného odtrhnutia“.³² Naznačené zmeny názoru davistov na národnostnú, či ešte presnejšie československú otázku potvrdzujú aj ďalšie články publikované v DAV-e. V poznámke uvádzam iba niektoré.³³

Okrem zmeny pohľadu na riešenie národnostnej otázky charakterizuje štvrtý ročník DAV-u aj „zvýšený záujem o problémy literatúry“ (s. 60). Táto situácia sa v ďalších ročníkoch niekoľkokrát zmení, čo dokazujú viaceré články deklarujúce zmeny vo vnímaní dôležitosti literatúry.³⁴ Podrobne o tom informuje aj kniha DAV a davisti. Aj z tohto dôvodu sa v kontexte záverečného deviateho ročníka tohto medzivojnového periodika pristavím pri článku, ktorý sa literatúry priamo dotýka.

Podľa Druga si v kultúrnej a umeleckej oblasti zaslúži pozornosť anketa Čím nám bol? In memoriam F. X. Šaldu.³⁵ Mikuláš Bakoš tu vo svojej odpovedi hovorí o mimoriadnej Šaldovej schopnosti inštinktívne vysledovať vývinové cesty českej literatúry. Jeho samotného nevníma iba ako kritika, ale aj ako umelca. Michal Chorváth považuje prechod slovenskej kultúry od konceptu martinského ku konceptu šaldovskému za najzaujímavejší úsek slovenských kultúrnych dejín. Reakcia Alexandra Matušku je naopak krátkou sugestívnou spomienkou na profesora z filozofickej fakulty a inšpiratívneho kritika, ktorý bol presvedčený, že kritika nie je menejcenný druh literatúry. Andrej Mráz definuje to, čo mu na Šaldovi imponovalo – „*životnosť jeho kultúrneho úsilia, nekompromisná náročnosť umeleckých a kultúrnych cieľov*“.³⁶ V aktuálnej odpovedi Milana Pišúta rezonuje poznámka o jeho miestami až kľčovitom hľadaní nových literárnych foriem a experimentov. Ako pozitívum vníma Šaldov zvýšený dôraz na poznanie umeleckého diela a jeho funkcie v súvislosti s jeho sociálnym základom. O identifikácii nových literárnych útvaroch a ich presnom zaradení do literárno-historického vývinu hovorí v poslednej odpovedi aj Michal Považan, ktorý upozorňuje na ešte jeden dôležitý moment: „*Žena v literatúre, problém ľudovosti umenia, to sú jedny z mnohých tém, ktoré Šalda prvý priniesol do literatúry*“.³⁷

Na záver sa ešte raz vrátim k úvodu knihy DAV a davisti. Štefan Drug v ňom explicitne definuje koncept vlastnej literárnohistorickej práce: „Nechcem robiť DAV-u obhajcu, nejdem polemizovať s ‚kultovským‘ opuncovaním DAV-u, pokúsím sa radšej zrekonštruovať podľa prístupných prameňov zrod, vývojovú cestu, celú históriu skupiny a časopisu DAV. Z prísne dokumentovanej rekonštrukcie vyplynie iste správne hodnotenie, ukáže sa ozajstné miesto a význam davistov v slovenskej kultúre i politike. Nech teda hovoria fakty, nech sa uzavrie obdobie nepravdivých legiend a vykonštruovaných falzifikátov“ (s. 5 – 6). Na jednej strane teda autor dôveruje konkrétnym prameňom a vníma ich ako zdroj

32 Tamže, s. 6.

33 Pozri napríklad OLBRIGHT, Ivan: O novú česko-slovenskú spoluprácu. In: DAV, roč. 4, 1931, č. 8, s. 8 – 9; CLEMENTIS, Vladimír: Prítomnosť sa zaujíma o Slovensko. In: DAV, roč. 6, 1933, č. 11 – 12, s. 158 – 159; CLEMENTIS, Vladimír: O osud slovenského národa. In: DAV, roč. 8, 1935, č. 5, s. 65 – 66.

34 Pozri napríklad CLEMENTIS, Vladimír: Otvorený list novému redaktorovi DAV-u. In: DAV, roč. 8, 1935, č. 6, s. 2 – 3; CLEMENTIS, Vladimír: Vzduch našich časov. In: DAV, roč. 8, 1935, č. 9, s. 2 – 3; PONIČAN, Ján R.: Čo čakáme od zjazdu slovenských spisovateľov. In: DAV, roč. 8, 1935, č. 7, s. 4 – 5.

35 Čím nám bol? In memoriam F. X. Šaldu. In: DAV, roč. 9, 1937, č. 3, s. 7 – 10.

36 Tamže, s. 9.

37 Tamže, s. 10.

poznania. Na druhej strane implicitne pripúšťa možnosť pracovania s minulosťou aj trochu inak, a to spôsobom, keď sa mení na konštrukt, resp. jednoznačnú fikciu. Oba prístupy však majú napriek odlišnostiam viacero spojív, tie bazálne sú minimálne dva. V centre ich záujmu sú ľudská spoločnosť so všetkými svojimi kontextmi a konkrétny časový úsek. Okrem toho aj v prípade práce s prameňmi dochádza k interpretácii determinovanej nielen objektívnymi faktormi, ale aj subjektívnym výberom autora. Ten je aj v prípade tejto knihy ovplyvnený ideológiou formujúcou samotný pohľad na dejiny.³⁸ Napriek obmedzeniam však nachádzam v Drugovom koncepte snahu o akúsi historickú komunikatívnosť a jeho pohľad na davistov vnímam ako „čitateľný“. Nebudem asi ďaleko od pravdy, keď poviem, že v dobovom kontexte plnil „svoje“ poslanie. Primárnou ambíciou tejto štúdie bolo potvrdenie zmyslu tejto činnosti. Sekundárnym plánom bol krátky vstup do diskusie o pozícii DAV-u v medzivojnovnej československej spoločnosti a kultúre.

Štúdia vznikla ako súčasť kolektívneho grantového projektu VEGA 2/0033/16 *Modernizmus v slovenskej literatúre (1900 – 1948). Podoby, tendencie, aspekty* (zodpovedný riešiteľ Mgr. Michal Habaj, PhD., Ústav slovenskej literatúry SAV, doba riešenia 2016 – 2019).

Literatúra

- [red.]: Anketa o kultúrnej orientácii Slovenska. In: *DAV*, roč. 3, 1929, č. 1, s. 4.
- [red.]: [anketa.] Čím nám bol? In memoriam F. X. Šaldu. In: *DAV*, roč. 9, 1937, č. 3, s. 7 – 10.
- [red.]: [anketa] Pät spisovateľov o ZSSR. In: *DAV*, roč. 4, 1931, č. 1, s. 8 – 10.
- BÁRDOŠ, Gejza: Odstránili kapitalizmus – odstraňujú prostitúciu. In: *DAV*, roč. 4, 1931, č. 11, s. 5.
- CLEMENTIS, Vladimír: Agrarizmus ako nová „ideológia“. In: *DAV*, roč. 1, 1924, č. 1, s. 34 – 40.
- CLEMENTIS, Vladimír: Akultúrny bolševizmus. In: *DAV*, roč. 1, 1925, č. 2, s. 48 – 51.
- CLEMENTIS, Vladimír: Doslov k ankete o pomere 5 slovenských spisovateľov o SSSR. In: *DAV*, roč. 4, 1931, č. 1, s. 10.
- CLEMENTIS, Vladimír: Dva dni na Dneprostroji. In: *DAV*, roč. 4, 1931, č. 4, s. 6 – 7.
- CLEMENTIS, Vladimír: K národnostnej otázke. In: *DAV*, roč. 1, 1924, č. 1, s. 2 – 4.
- CLEMENTIS, Vladimír: Moskva a Slovensko. In: *DAV*, roč. 7, 1934, s. 81 – 84.
- CLEMENTIS, Vladimír: O osud slovenského národa. In: *DAV*, roč. 8, 1935, č. 5, s. 65 – 66.
- CLEMENTIS, Vladimír: Otvorený list novému redaktorovi DAV-u. In: *DAV*, roč. 8, 1935, č. 6, s. 2 – 3.
- CLEMENTIS, Vladimír: Potemkinove dediny zo železobetónu. In: *DAV*, roč. 4, 1931, č. 2, s. 10 – 11.
- CLEMENTIS, Vladimír: Přítomnost sa zaujíma o Slovensko. In: *DAV*, roč. 6, 1933, č. 11 – 12, s. 158 – 159.
- CLEMENTIS, Vladimír: „Slovák“ sa díva na SSSR. In: *DAV*, roč. 8, 1935, č. 1, s. 8 – 11.

---

38 Pozri bližšie ČORNEJ, Petr: Věčný problém: jak psát dějiny? In: BLÁHOVÁ, Kateřina – SLÁDEK, Ondřej (eds.): *O psaní dějin. Teoretické a metodologické problémy literární historiografie*. Praha: Academia, 2007, s. 15 – 40.

- 376 CLEMENTIS, Vladimír: Vzduch našich časov. In: *DAV*, roč. 8, 1935, č. 9, s. 2 – 3.
- ČORNEJ, Petr: Věčný problém: jak psát dějiny? In: BLÁHOVÁ, Kateřina – SLÁDEK, Ondřej (eds.): *O psaní dějin. Teoretické a metodologické problémy literární historiografie*. Praha : Academia, 2007, s. 15 – 40.
- DRUG, Štefan: *DAV a davisti*. Bratislava : Obzor, 1965.
- ERENBURG, Ilja: Anketa o kultúrnej orientácii Slovenska. In: *DAV*, roč. 3, 1929, č. 1, s. 4.
- ERENBURG, Ilja: Farári na Slovensku. In: *DAV*, roč. 3, 1929, č. 6, s. 86.
- ERENBURG, Ilja: Jánošíkovi vnukovia. In: *DAV*, roč. 3, 1929, č. 8, s. 119.
- ERENBURG, Ilja: Lekcia hlineného hrnka. In: *DAV*, roč. 3, 1929, č. 1, s. 31 – 32.
- ERENBURG, Ilja: Manželstvo z rozumu. In: *DAV*, roč. 3, 1929, č. 7, s. 103.
- ERENBURG, Ilja: Parádna bieda. In: *DAV*, roč. 3, 1929, č. 4 – 5, s. 70 – 71.
- ERENBURG, Ilja: Zem, ktorá nemá miest. In: *DAV*, roč. 3, 1929, č. 3, s. 47.
- E. U. [URX, Eduard]: Naše stanovisko. In: *DAV*, roč. 4, 1931, č. 4, s. 11. [Stanovisko redakcie k článku PONIČAN, Ján R.: Zápas slovenskej buržoázie – o slobodu z apríla 1931. In: *DAV*, roč. 4, 1931, č. 4, s. 11 – 12].
- KLINGER, Evžen: Sympatie k slovanskému Rusku alebo k socialistickému Zväzu? In: *DAV*, roč. 4, 1931, č. 2, s. 15 – 16.
- OKÁLI, Daniel: Desať rokov, ktoré neotriasli slovenskou literatúrou. In: *DAV*, roč. 3, 1929, č. 2 – 3, s. 9 – 10.
- OKÁLI, Daniel: Naivná a buričská poézia poprevratová. In: *DAV*, roč. 3, 1929, č. 2 – 3, s. 29 – 30.
- OKÁLI, Daniel: Umenie. In: *DAV*, roč. 1, 1925, č. 2, s. 1 – 7.
- OKÁLI, Daniel: Výtvarný dnešok vo svete a u nás. In: *DAV*, roč. 2, 1926, č. 1, s. 7 – 11.
- OLBRACHT, Ivan: O novú česko-slovenskú spoluprácu. In: *DAV*, roč. 4, 1931, č. 8, s. 8 – 9.
- PONIČAN, Ján R.: Čo čakáme od zjazdu slovenských spisovateľov. In: *DAV*, roč. 8, 1935, č. 7, s. 4 – 5.
- PONIČAN, Ján: Charkov – Moskva a slovenská literatúra. In: *DAV*, roč. 8, 1935, č. 3, s. 38 – 39.
- PONIČAN, Ján: Národ a kultúra. In: *DAV*, roč. 1, 1925, č. 2, s. 20 – 21.
- PONIČAN, Ján: Slovensko – Sibír – Slovensko. In: *DAV*, roč. 5, 1932, č. 2 – 3, s. 35 – 36.
- PONIČAN, Ján R.: Zápas slovenskej buržoázie – o slobodu z apríla 1931. In: *DAV*, roč. 4, 1931, č. 4, s. 11 – 12.
- STALIN: O nacionálnom hnutí. In: *DAV*, roč. 4, 1931, č. 8, s. 6 – 7.
- URBAN, Milo: Päť spisovateľov o ZSSR. In: *DAV*, roč. 4, 1931, č. 1, s. 8